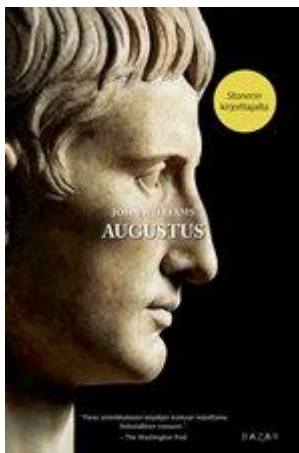

John Williams: Augustus

Vallan merkitys ja merkityksettömyys RIITTA VAISMAA

(12.3.2017)

John Williams hämmästyttää ja ihastuttaa taas. Ensin suomeksi ja monella muulla kielellä julkaistiin 50 vuotta alkuperäisen teoksen ilmestymisen jälkeen viisas ja hillitty yliopistoromaani *Stoner* (alkuteos 1965, suom. 2015). Seuraavaksi uuden tulemisen sai jo ennen *Stoneria* ensi kerran ilmestynyt lännenromaani *Butcher's Crossing* (alkuteos 1960, suom. 2016), joka ihastutti olemalla täydellinen western mutta samalla paljon enemmän. Kolmas on alkuaan 1972 ilmestynyt tänä vuonna suomennettu laaja ja moninainen historiallinen romaani *Augustus*, joka Williamsin romaaneista ainoana sai aikanaan tunnustusta. Sille myönnettiin National Book Award -palkinto.

Williams kirjoitti neljännengin romaanin, mutta hän kielsi itse esikoisensa. Neljättä suomennosta ei siis sovi odottaa. Bazar Kustannukselle kuuluu suuri kiitos siitä, että se lähti muun maailman imussa kääntämään ja julkaisemaan tuntemattoman amerikkalaisen kauan sitten julkaistuja teoksia.

John Williams (1922-1994) oli kirjallisuuden professori ja luovan kirjoittamisen opettaja. Hän on käyttänyt tutkijan tarkkuudella eri genreja romaaneissaan. Tuloksena ei ole teoriaa vaan korkeatasoista kaunokirjallisuutta.

Augustus jakaantuu kahteen laajaan ja kolmanteen suppeaan osaan. Ensimmäisessä kuvataan Gaius Octaviuksen nousu valtaan, ja toisessa kerrotaan keisarin hallintokauden tapahtumia. Kolmas osa on vanhan ja kuolemaa lähestyvän hallitsijan tyyni tilitys, varsin pessimistinen kirje elämäkertansa kirjoittajalle. Prologissa keisari Julius Caesar määrää sisarenpoikansa koulutukseen, jonka päämääränä on vallan siirtäminen. Epilogissa Octaviuksen viimeinen lääkäri kirjoittaa Senecalle keisarin kuolemasta.

Augustuksen rakenne on kaikessa massiivisuudessaan sirpalemainen. Teksti koostuu kokonaan kirjeistä ja päiväkirjamerkinnöistä. Alkuun lukeminen tuntui kieltämättä hankalalta, kun jaksojen mitta on keskimäärin puoli toista sivua. Teoksen edetessä samat nimet kirjeiden kirjoittajina ja vastaanottajina toistuvat ja lukeminen helpottuu. Ei se tosin koko ensimmäisen osan aikana helpoksi muutu.

Oma hankaluutensa ovat nimet, joista matkan varrella oppii, että yleensä keskimäinen nimistä se, mitä on syytä tarkkailla. Augustus on nimi tai nimitys, jonka senaatti antaa Gaius

Octaviukselle tämän vallan huipulla, jolloin hän on saanut aikaa rauhan, Pax Romanan, ja hallitsee romaanin sanoin koko maailmaa tai Rooman maailmaa. Keisarin nimi muuttuu tätä kohti edetessä useaankin kertaan. Gaius Octavius tai vain Octavius ovat yleisimmin käytössä. Augustus-nimitystä *Augustuksessa* käytetään kertoja, jotka voi laskea yhden käden sormilla.

Se hyöty kirjeistä on, että kulloinenkin kirjeen kirjoittamisen ajankohta on aina merkittynä. Aikakin vaatii tarkkaa lukemista, kun ensin edetään vuodesta 44 (eKr) kohti nollaa ja sitten taas ykkösestä (jKr) aina epilogin vuoteen 55. Gaius Octavius kuolee vuonna 14 jKr.

Henkilöitä on runsaasti ja heidän keskinäiset suhteensa ovat vähintäänkin monimutkaiset. On melkein mahdoton olla aina varma, kuka kulloinkin on kyseessä, varsinkin kun monet vielä muuttavat nimiään matkan varrella ja kun aikuisia adoptoidaan sen mukaan, mikä on poliittisesti järkevää ja edullista. Avioliitto on yhteiskunnan hallinnollinen rakenne. Sillä on harvoin mitään tekemistä rakkauden kanssa. Yläluokan avioliitot ovat osa politiikkaa ja vallankäyttöä. Liittoja solmitaan ja eroja otetaan, kun suhdanteet muuttuvat. Octavius itse oli naimisissa vain kahdesti. Ensimmäisestä puolisoistaan hän erosi samana päivänä, kun tämä synnytti heidän tyttärensä, joka olikin Octaviuksen ainoa oma lapsi. Toisella pitkäaikaisella vaimolla oli useita lapsia, joista vanhimman, Tiberiuksen, vanha Octavius vastentahtoisesti adoptoi tämän ollessa aikamies. Kaikki mieluisimmat vallanperijät olivat jo kuolleet, myös keisarin lapsenlapset.

Octaviuksen persoonan Williams kuvaa jo nuoresta poikkeuksellisen karismaattiseksi ja määrätietoiseksi. Octavius kuvataan melko heiveröiseksi ja varsin sairaalloiseksi. Nuorena häntä koulutetaan sekä sotataidoissa että mm. kirjallisuudessa ja kreikan kielessä. Samassa koulutuksessa yhtäaikaan olleesta kolmesta nuorukaisesta tulee Octaviuksen elinikäiset ystävät, joihin hän kaiken juonittelun keskelläkin voi luottaa. *Augustuksen* vahvoja teemoja ovatkin valta ja ystävyys. Vanha Octavius tuntee itsensä yksinäiseksi ja elämänsä merkityksettömäksi, kun ystävät ovat kuolleet.

Kun Julius Caesar salamurhataan, Octavius ei ole edes 20-vuotias. Hän joutuu heti sotatoimiin vallan saadakseen. *Augustuksen* ensimmäinen osa kuvaa jatkuvia sotia, salajuonia, murhia ja muita selkään puukotuksia. Sotia ei käydä vain Italiassa vaan maalla ja merellä koko Välimeren alueella Espanjasta kauas Lähi-Itään sekä Galliassa. Julius Caesarin luottomiehet eivät tue nuorta Octaviusta vaan valtataistelu on rajua. Erityisesti Caesarin läheisin Antonius on Octaviuksen kanssa liittoutuessaankin katala ja ajaa omaa etuaan. Octavius saa Julius Caesarin murhanneet surmaamaan itsensä, samoin käy lopulta myös Antoniukselle ja tämän tuolloiselle puolisolalle Kleopatralle.

Jos *Augustuksen* ensimmäisen osan jatkuva sodankäynti ja moninaiset juonittelut hieman uuvuttavatkin, toisen osan kerronnassa Williams avaa aivan uuden ulottuvuuden. Valtataistelu juonineen ei lakkaa Pax Romanankaan aikana, mutta toisessa osassa ihmiset saavat aivan uutta syvyyttä.

Toisen osan suola on kirjeiden vuorottelu Octaviuksen tyttären Julian päiväkirjamerkintöjen kanssa. Julia kirjoittaa päiväkirjaa karkotettuna Pandatarian saarelle. Isälleen äärettömän rakkaan tyttären kohtalossa Williams piirtää hienon ja monipuolisen kokonaisuuden. Se myös näyttää, että valta voittaa rakkaudenkin, vaikka rakkaus ei sammu isän eikä tyttären sydämistä.

Julia on saanut elää ajan katsannossa varsin vapaasti, eikä isä ole liiemmin puuttunut tyttären voisi jopa sanoa moderniin elämäntapaan paitsi määräämällä vallanperimystä pohjustavat monet aviomiehet. Julia kirjoittaa olleensa naimisissa neljän miehen kanssa rakastamatta heistä ainuttakaan. Vain yhtä hän silti vihasi. Julian päiväkirjakin on kuin modernia kirjallisuutta, kun Julia analysoi paitsi tekemisiään myös omaa kirjoittamistaan.

Toisessa osassa Octavius ei ole vain vahva vallanpitäjä ja rakastava isä vaan myös pidetty seuramies. Hän elää yksityistalossaan Palatinuksella vaatimattomammin kuin moni kilpailijoistaan. Hän viihtyy naisten ja runoilijoiden seurassa. Tutun historian väriä tuovat hänen runoilijaystävänsä Homeros, Ovidius ja Vergilius. Hän ystäväystyy kreikkalaisen elämäkerturinsa Filippoksen kanssa, vaikka tämän alkuaan lähettääkin Roomaan Octaviuksen vasalli Herodes. Filippos korvaa edes jossain määrin menetetyt nuoruuden ystävät.

Augustuksen kolmas osa on kirje, jonka vanha Octavius kirjoittaa Filippokselle merimatalla ensin Caprille ja Napoliin ja sieltä läheiselle syntymäseudulleen, missä hän lopulta kuolee lapsuudenkodissaan. Kirje on upea, rehellinen ja syvästi inhimillinen tilitys merkittävästä elämästä, jonka merkityksen kirjoittaja näkee paljon vähäisemmäksi kuin myöhempi historiankirjoitus.

Augustus on mittava runsaudensarvi. Luulen, että sen täyteys avautuu kokonaisuudessaan vasta toisella tai kolmannella lukemisella.

John Williams: Augustus. Suom. Ikka Rekiaro. Bazar Kustannus. 429 s.

Riitta Vaismaa on kirjallisuuskriitikko

Stoner Maailmankirjoissa <http://www.maailmankirjat.ma-pe.net/?p=1965>

Butcher's Crossing Maailmankirjoissa <http://www.maailmankirjat.ma-pe.net/?p=2234>